

recenzije ■ *recensions* ■ *recensiones*

Anto POPOVIĆ, *Grčko-hrvatski rječnik Novoga zavjeta sa statistikom grčkih riječi, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2016., 197 str.*

Autor Anto Popović je bosanski franjevac, profesor biblijskih disciplina na Franjevačkoj teologiji u Sarajevu, poznat po nizu znanstvenih studija koje je objavila Kršćanska sadašnjost u Zagrebu te po prijevodu novijih dokumenata katoličkoga crkvenog učiteljstva o Svetom pismu u Crkvi.

U predgovoru ovoj knjizi autor ističe da je koncepciju preuzeo od *A Concise Greek-English Dictionary of the New Testament*, koji je po mandatu United Bible Societies (UBS) priredio Barclay M. Newman, Jr. kao priručnu knjižicu uz znanstveno izdanje *Greek New Testament* iz 1993. godine kao sastavni dio projekta *Biblia stuttgartensia* UBS. Po mandatu Deutsche Bibelgesellschaft u Stuttgartu njemački znanstvenik Rudolf Kassühlke priredio je njemačko, dopunjeno izdanje toga *Konciznog rječnika za Novi zavjet* na grčkom *Kleines Wörterbuch zum Neuen Testament – Griechisch-Deutsch* a naš autor služio se četvrtim, popavljenim izdanjem toga rječnika iz 2005. godine. Autor se poslužio i drugim djelima te vrste na engleskome i njemačkome jeziku, a od onih na hrvatskome jeziku reprintom *Grčko-hrvat-*

skog rječnika Stjepana Senca koji, uz rječnik klasičnoga grčkoga, donosi i specifičnosti pojedinih grčkih riječi u Novom zavjetu te *Grčko-hrvatskim rječnikom Novoga zavjeta* Rudolfa Amerla (Kršćanska sadašnjost, 2000.). Za statistiku grčkih riječi u Novom zavjetu autor se inspirirao rječnikom Carla Buzzettija iz godine 1989. za stuttgartsko znanstveno izdanje Novoga zavjeta na izvornome jeziku.

Nakana je britanskih i njemačkih izdavača omogućiti studentima teologije, vjeroučiteljima i pastoralnim djelatnicima koji su tijekom studija prošli osnove grčkog jezika (dva semestra po dva školska sata) da uz pomoć toga rječnika čitaju Novi zavjet na grčkom, jer nijedan prijevod, bio što vjerniji izvorniku ili »liberalno« prilagođen čitateljima određene jezične kulture, ne može nadomjestiti ili istisnuti grčki izvornik. Istu nakanu imao je i profesor Anto Popović, koji je unio dodatne crte u ovo hrvatsko izdanje. Za značenje pojedinih riječi navodio je kako su one prevedene u prijevodu Bonaventure Duda i Jerka Fućaka, koji se po odobrenju hrvatskih biskupa upotrebljava u liturgiji od 1971. godine, te u popavljenom pri-

jevodu Ivana Šarića iz 2006. godine, koji je izdan s odobrenjem Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine i Hrvatske biskupske konferencije. Naš je autor, nadalje, za nijanse pojedine grčke riječi navodio gdje se konkretno u pojedinom spisu Novoga zavjeta nalazi neko nijansirano značenje. Velika je novost što je navodio statističke podatke o ukupnom broju pojedine riječi u Novom zavjetu i u kojoj knjizi dolazi po koliko puta. S užitkom sam ustanovio da, na primjer, teološki važan glagol *aphiēmi* (otпустiti, oprostiti, ispustiti duh u smislu umrijeti) dolazi 143 puta, veznik i potvrdna čestica *gar* (jer, doista) 1 041 puta, prijedlog *dia* (po, kroz) s genitivom ili akuzativom 667 puta, prijedlog *eis* (k, prema, glede) 1 767 puta, prijedlog *en* (u, na, među, pomoću) čak 2 752 puta, imenica *thanatos* (smrt) 120 puta, *Theos* (Bog) 1 317 puta, ime *Iēsous* (Isus) 917 puta, *pneuma* (Duh, duh, osoba) 379 puta, glagol *sfragizō* (zapečatiti, potvrditi) 15 puta, *sōzō* (spasiti, iscijeliti, ozdraviti) 142 puta, *teleō* (završiti, ispuniti, opsluživati) 28 puta, *phobemai* (bojati se, poštivati, strahovati) 95 puta. Iz učestalosti pojedine riječi naslućujemo njezinu važnost u Novom zavjetu te potrebu nijansiranog prevođenja, vodeći računa u neposrednom kontekstu.

Usporedimo li ovo izdanje s Amerlovim *Grčko-hrvatskim rječnikom Novoga zavjeta*, koji preuzima tri geografske karte iz UBS izdanja grčkoga Novog zavjeta: na početku Palestina u vrijeme Staroga zavjeta i Palesti-

na u vrijeme Novoga zavjeta, na kraju Pavlova putovanja. Znam da je Anto Popović bio pripravio četiri karte novozavjetnog prostora koje sadrži stuttgartski Novi zavjet na grčkom (tri spomenute i Starinski Bliski istok), ali ih je izdavač izostavio, očito iz tehničkih razloga. Amerl u uvodu najavljuje da rječnik ulazi u pomoćnu literaturu za proučavanje Novoga zavjeta, da sadrži oko 5 860 protumačenih grčkih riječi te da će umanjiti potrebu konzultiranja stranih rječnika novozavjetnog grčkoga. On u bibliografiji na početku knjige navodi dvadeset i jedan rječnik ili leksikon, zatim šest gramatika, pet Biblija te osam elektroničkih izdanja. Samo uz osobna imena navodi gdje ih se spominje u Novome zavjetu. Uz pojedine glagole ne navodi »kritična« vremena i načine (aorist, futur, perfekt, imperativ, konjunktiv i slično) pa korisniku preostaje da se oslanja na neko drugo djelo gdje o tome može naći dostatne informacije. To osobito otežava razumijevanje oblika kod nepravilnih glagola. Donosi vrlo obilnu ponudu mogućih značenja za pojedine glagole (npr. *keimai* 27 značenja, *krinō* 47, *horaō* 53). Pritom ne upućuje na pojedini citat iz Novoga zavjeta, gdje se dotična nijansa značenja treba primijeniti. Amerl je na kraju donio Pregled gramatičkih oblika grčkoga jezika (201–223), uključujući i nepravilne glagole, ali se korisnik mora dobrano sjećati svojeg učenja tih nepravilnih glagola kada u grčkom tekstu Novoga zavjeta naiđe

na pojedini oblik, da bi mogao odgo-
netnuti od kojeg je to osnovnog glago-
la. U ovom rječniku navedeni su abe-
cednim redom svi nepravilni i kompli-
cirani glagolski oblici te se upućuje na
osnovni oblik od kojeg dolaze. Tako na
str. 86: »*ēlthon* i *ēltha* aor. od *erhōmai*«, ili
str. 194: »*ōphtēn* aor. pas. od *horaō*«. Ti-
me je autor olakšao služenje knjigom
onim proučavateljima koji nisu mogli
zapamtiti nepravilne glagole u novoza-
vjetnom grčkom a stalo im je do prou-
čavanja Riječi Božje na izvornome grč-
kom jeziku.

Zato Popovićev *Grčko-hrvatski
rječnik Novoga zavjeta sa statistikom grč-
kih riječi* smatram kvalitetnom prino-
vom za proučavanje Novoga zavjeta na
hrvatskome govornom području. Au-
tor je knjigu temeljio na svojem du-
gogodišnjem iskustvu predavanja No-
voga zavjeta te služenju stručnom lite-
raturuom na engleskome, njemačkome,
talijanskome i francuskome jeziku. Au-
toru čestitam što je ovim znanstvenim
radom obogatio proučavanje Novoga
zavjeta na hrvatskome, a knjigu pre-
poručam studentima teologije koji se
spremaju za svećenike ili vjeroučitelje
te pastoralnim djelatnicima hrvatsko-
ga govornog područja koji pri obradi
nedjeljnih evanđelja i drugih odloma-
ka za razmatranje trebaju otkrivati du-
blju pozadinu svetoga teksta. Oni koji s
hrabrošću i svetom radoznalošću pose-
gnu za ovom knjigom trebali bi studio-

zno pročitati autorov Predgovor i Krati-
ce upotrijebljene u Rječniku (5–11). Ako
to i ne učine a otvore knjigu npr. na str.
80 te pogledaju glagol *euangelizō* naći će
da on znači »javiti blagovijest, navije-
stiti evanđelje«, pasivno »navješćivati
se, biti naviješten« te da u Novome za-
vjetu dolazi 54 puta: od toga u Djelima
apostolskim 15, u Lukinu evanđelju 10,
u Poslanici Galaćanima 7, u Prvoj posla-
nici Korinćanima 6 puta itd.

Sveto pismo je Riječ Božja u riječi
ljudskoj. Naš profesor Bonaventura Du-
da govorio nam je na svojim predava-
njima za vrijeme studija na Katoličkom
bogoslovnom fakultetu u Zagrebu da se
Bog »dorekao« poslavši nam svojeg Sina
te da zato nakon Isusova djelovanja i do-
vršetka Novoga zavjeta nema više jav-
ne objave. Tko želi proučavati što nama
danas Bog govori u javnoj objavi, treba
uranjati u riječi i formulacije kojima su
se poslužili nadahnuti pisci u prenoše-
nju događaja i riječi spasenja.

Dodatnu znanstvenu vrijednost
predstavljaju dvije stranice na engle-
skom, *A Short Description of the Book*
(195–196), gdje je Anto Popović preveo
predgovor knjizi sa str. 5–7. To omogu-
ćuje da se knjiga dostavi biblioteci Pa-
pinskoga biblijskog instituta u Rimu, na
kojem je autor magistrirao i doktorirao
Sveto pismo, i drugim sličnim knjižni-
cama u kojima zainteresirani pregleda-
telji novih djela mogu vidjeti što čine hr-
vatski bibličari.

Mato Zovkić